

Det vanskelige identitetsbegrepet

Ellen Saur

Professor i pedagogikk ved institutt for pedagogikk og livslang læring, NTNU

Per-Einar Binder: *Hvem er jeg? Om å finne og skape identitet*, Fagbokforlaget, 2018, 416 sider

Identitetsbegrepet har fått et oppsving de siste årene. Den kulturelle og identitetsmessige frisettingen som har skjedd de siste tiårene i Vesten, oppleves av mange som problematisk. Mange er på leting etter større stabilitet både hos seg selv og i samfunnet omkring som en motvekt til friheten mange har søkt fra 1970-tallet og framover. Per Bjørn Foros og Arne Johan Vetlesen snakker om den nye fastheten. I så måte er Binders bok et ledd i dette oppsvinget, og det viser at identitetsbegrepet fortsatt er viktig å forholde seg til i en post-postmodernistisk tid.

Per-Einar Binder, professor i psykologi ved Universitetet i Bergen og med mange års erfaring som klinisk psykolog, har skrevet boka *Hvem er jeg? Om å finne og skape*

*Korrespondanse: Ellen Saur, Institutt for pedagogikk og livslang læring, NTNU, 7491 Trondheim. Epost: ellen.saur@ntnu.no.

© 2019 Ellen Saur. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: Ellen Saur. «Det vanskelige identitetsbegrepet» *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*, Vol. 5, 2019, pp. 9–12. <http://dx.doi.org/10.23865/ntp.k.v5.1585>

identitet. I baksideteksten står det: «Søken etter personlig identitet er et av samtidens brennende temaer. Mennesker er identitetssøkere. Identiteter kan berike. Og de kan også bli låsende – ja, også farlige.» Boka handler om «hvordan identiteten gjennom livsløpet formes både av fortellingene mennesker skaper om sitt liv, av følelser og motiver, og ikke minst – av samfunnet og fellesskapene de er en del av».

Hvem er jeg? er en ganske tettekrevet bok på tett oppunder 400 sider. Den er inndelt i fem deler, hvor hver del har mellom fire og åtte kapitler. For å få et innblikk i tematikken kan det være nyttig å se på overskriftene på de fem delene boka består av: 1) Den personlige identitetens anatomi, 2) Hovedpersonen trer frem – identitetens opprinnelse i barndommen, 3) Hvem skal jeg bli – ungdomstid og tidlige voksenår, 4) Når resten av livet begynner – voksenliv og aldring, og 5) Personlig eksistens i fellesskap.

Så hva er Binders formål med dette relativt omfangsrrike bokprosjektet, og hvordan prøver han å nærme seg dette ambisiøse spørsmålet «*Hvem er jeg?*»

Del 1 om *den personlige identitetens anatomi* er inndelt i åtte kapitler som legger grunnlaget for resten av boka. Binder er opptatt av menneskenes fortellinger og narrativens funksjon i vår selvforståelse og identitetsskaping. Fortellingen blir både en metodisk tilnærming – forsterket gjennom de fem personene som er intervjuet, og som delvis blir et omdreiningspunkt i Binders fortelling om menneskers identitetssøken – og identitetskonstruering gjennom livet. Binders skrivestil er også preget av fortellingen som sjanger. Han skriver inn seg selv med et tydelig personlig perspektiv hvor han innimellom kobler på egne erfaringer og livsprosjekter, der han forteller om hvilken betydning andre har hatt for hans yrkesvalg, og hvordan egne krevende livserfaringer har vært viktige vendepunkter i hans eget liv. Det viktigste narrative grepet er gjort gjennom at Binder tar utgangspunkt i intervju som han har gjort med fem personer som alle er i ulike deler av sitt livsløp. Disse brukes som omdreiningspunkt ut over i boka, og det refereres til deres fortellinger både indirekte og gjennom sitater fra intervjuene. I denne fortellende stilen bringer han inn drypp av teoretiske referanser, i stor grad hentet fra psykoanalytiske og individualpsykologiske felt, men også med kjappe referanser blant annet til Aristoteles, Taylor og eksistensfilosofer som Sartre og Nietzsche, og etter hvert også samfunnsvitere som Giddens og Sennet.

Nettopp forholdet mellom det narrative grepet og de teoretiske analysegrepene er noe av utfordringen i denne boka. Styrken i et slikt grep ligger i at leseren kommer nært innpå bokas spørsmålsstillinger – dette er hverdagslige erfaringer vi alle kan relatere oss til. Det handler om barndom, det handler om alle de relasjonene vi inngår i gjennom livet og hvordan vi ønsker å realisere oss selv gjennom arbeid og fritid. Det kan oppleves som et sympatisk grep at forfatteren trekker på egne erfaringer, og gjennom å bruke fortellinger fra de fem han har intervjuet, skal det mye til at vi som lesere ikke finner gjenkjenningsmomenter. Utfordringen med et slikt grep er at analyseredskapene hentet fra teorien blir utydelige. I stedet for å bli gode redskaper for å reflektere omkring erfaringene kan referansene bli vedheng eller en bekreftelse på fortellingen. Ofte kan man dessverre få en følelse av det siste, og det er synd, for her

trekkes det fram mange spennende referanser, men det hadde vært nyttig med en noe dypere analyse av de teoretiske ståstedene.

Binder skriver ei bok om identitet basert på et individualpsykologisk perspektiv, noe allerede tittelen på boka signaliserer: Det handler om at individet *finner* og *skaper* sin identitet. Utfordringen er at han ikke tydeliggjør konsekvensen av dette synet, og at han dermed velger bort noe. Uansett hvilke valg vi gjør, får vi noe og mister noe. Det viktige er at vi er klar over hva vi velger bort, og dette kan medføre at lesere med begrenset oversikt over identitetsbegrepets historiske utvikling og ulike forankringer kan få problemer med å forstå de ulike konsekvensene de forskjellige teoretikerne bringer med seg. For den som har noe mer oversikt, kan det virke forstyrrende. Dette kunne ha vært unngått om Binder tidlig i boka hadde hatt en gjennomgang av identitetsbegrepet slik det har blitt forstått og anvendt både innen individualpsykologi, sosialpsykologi og sosiologi, og deretter begrunnet sine valg.

I boka tas det opp dagsaktuelle tematikker som det er viktig at blir satt på dagsordenen. Binder skriver om en identitetskamp, frustrasjon og maktesløshet som mange gir uttrykk for i dagens samfunn. Han skriver om kjønnsidentitet, om hvordan unge, hvite menn uttrykker sin frustrasjon gjennom tilknytning til politiske bevegelser på ytre høyre-fløyen, om den kontroversielle psykologen Jordan Petersons *12 Rules for Life* og David Goodharts begreper om *anywheres* og *somewheres* som har bidratt til diskusjonen om spenningene mellom det rurale og det urbane. Begge de to siste innspillene har potensial for å gå inn i diskusjonen om hvordan identitet skapes og formes, men også hvordan disse stemmene er en del av en politisk diskurs. Binder skriver selv på side 381: «Det ligger et tydelig liberalt verdisyn bak de tilsynelatende nøytrale psykologiske beskrivelsene av identitetsutviklingen. Kanskje har dette også bidratt til at de siste årenes samfunnsutvikling kommer uventet på store deler av psykologifaget: Psykologene forstår best identitetene til de som ligner mest på dem selv».

Gjennom sitt prosjekt har Binder hatt som mål å imøtegå denne problemstillingen, men det synes som om det å forstå betydningen samfunnsutviklingen har for identitetsutviklingen, krever at man overskrider en individualpsykologisk innfallsvinkel. Binder forsøker det gjennom sine eksempler, og delvis også gjennom de informantene han har valgt ut. Men fordi analyseredskapene blir for lite tilpasset prosjektet, virker det som om samfunnsutviklingens betydning har kommet noe uventet også på Binder. Skal man forstå Peterson og Goodharts prosjekter, men også de individuelle livsløpene som fortelles, må man gjøre mer enn å beskrive. Man trenger redskaper for å analysere både bakgrunnen for de ulike livsløpene og mulige konsekvenser dette kan få. Peterson og Goodhart beskriver ikke bare hvordan identitetsdanning kan foregå, men deres beskrivelser har også betydning for hvilke identiteter som dannes gjennom den påvirkningen de utøver.

Det er noe uvisst hvem den primære målgruppen for boka er. På baksideomslaget står det at den er interessant for alle som er opptatt av den personlige identitetens psykologi. Binder har skrevet ei bok som han ønsker at skal favne bredt. Det er en sympatisk målsetting, men det vil også kunne bidra til at mange ikke får det de ønsker

eller trenger. Studenter på bachelor- eller masternivå vil nok finne glede i den narrative framstillingen og beskrivelsene av ulike livsfaser, noen av gjenkjennelse og andre av nysgjerrighet på det de har framfor seg. For å løfte egne refleksjoner ut av den individuelle og personlige sfære hadde boka hatt behov for en klarere gjennomgang av identitetsbegrepets mange fasetter og begrepets historiske utvikling. Binder synes å være opptatt av samfunnets betydning, men fokuset forblir på individet fordi så mange viktige faktorer bare blir nevnt, men ikke behandlet grundig. Dette gjelder blant annet hvordan sosial ulikhet, funksjonsnedsettelse og sykdom kan forme et liv. Et felt hvor identitetsdiskusjonene har gått høyt, og hvor det er gjort mye forskning, er nettopp innenfor *disability research* og interseksjonalitetsstudier som viser hvordan identitet formes ut fra samfunnsmessige forhold hvor kjønn, etnisitet, klasse og funksjonsnivå påvirker individets selvforståelse i et komplekst samspill.

Hvem er jeg? Om å finne og skape identitet tar for seg et viktig tema, og den favner over mye gjennom å forsøke å diskutere hvordan vi finner og skaper identitet gjennom et helt liv. Gjennom et individualpsykologisk utgangspunkt framheves menneskenes agens, og hvordan vi skaper forståelse og vår fortelling om «hvem er jeg?». Binder har mange viktige temaer i boka, men den kunne trengt et bedre analyseverktøy. De første hundre sidene satt jeg og lurte på hva det var jeg manglet, hva det var som skurret. Jeg fant fram Hammarén og Johanssons lille bok *Identitet – kort og godt* fra bokhylla, og den skulle jeg ønske at også Binder hadde lest før han gikk løs på dette prosjektet. Det kunne forløst hans problem med forholdet mellom individ og samfunn, og gjort et viktig prosjekt tydeligere og enda bedre.